

yeti'n-nebeviyye (Kahire 1404/1984); *el-Envârü'l-behiyye min isrâ'i hayri'l-beriyeye* (Riyad 1414/1993, 1998; İng. trc. Gibril Fouad Haddad, Ohio 2006); *Şifâ'ü'l-fü'âd bi-ziyâreti hayri'l-ibâd* (Dârülbeyzâ 1993; Kahire 2002); *el-Medhu'n-nebevî beyne'l-ğulûv ve'l-inşâf* (Kahire 1995); *ez-Ziyâretü'n-nebeviyye beyne's-şer'iyye ve'l-bid'iyye* (Ebûzabî 2000, 1421/2001; Amman 2003; Dârülbeyzâ 2008); *el-Beyân ve't-ta'rif bi-zikre'l-mevlidi'n-nebevî eş-şerîf* (Dârülbeyzâ 2009).

Hadis: *İthâfu zevi'l-himemi'l-aliyye fî ref'i esânîdi vâlidî es-seniyye* (Dîmaşk 1387/1967, müellif bu eserini daha sonra *el-Ükûdü'l-lü'lü'iyye bi'l-esânîdi'l-Aleviyye* adıyla ihtisar etmiştir, bs. yeri ve tarihi yok); *Mebâhiş fî'l-hadîsi's-şerîf ve 'ulûmihî* (bs. yeri yok, 1394/1974); *el-Menhelü'l-laîf fî uşûli'l-hadîsi's-şerîf* (Cidde 1395, 1402/1982, 1410/1990; Beyrut 1398/1978, 2010; Dârülbeyzâ 2006); *Fazlü'l-Muvaţta'a ve'inâyetü'l-ümme'ti'l-İslâmiyye bih* (Kahire 1398; Beyrut 2008); *İmâmü dâri'l-hicre Mâlik b. Enes* (Kahire 1401/1981; Beyrut 1425/2004); *Envârü'l-mesâlik fî rivâyâti Muvaţta'a'l-İmâm Mâlik* (Katar 1400/1980; Beyrut 2010); *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye fî 'ilmi muştalâhi'l-hadîş* (Cidde 1402/1982, 6. bs.).

Fıkıh ve Fıkıh Usulü: *Şer'atü'llâhi'l-hâlîde: dirâse fî târihi teşri'i'l-ahkâm ve mezâhibi'l-fuķahâ'i'l-a'lâm* (Kahire 1402/1982; Cidde 1407/1986; Medine 1992; Dârülbeyzâ 2009); *Mefhûmü't-ta'avvur ve't-tecdîd fî's-şer'ati'l-İslâmiyye* (Cidde 1404/1984); *Şerhu Manzûmeti'l-Varakât fî uşûli'l-fıķh* (Cidde 1411/1990; Beyrut 1432/2011); *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye fî 'ilmi uşûli'l-fıķh* (Sayda-Beyrut 2007); *Menhecü's-selef fî fehmi'n-nuşûş beyne'n-nazariyye ve't-taţbîķ* (Sayda-Beyrut 1429/2008); *Taḥḳîķu'l-âmâl fîmâ yenfa'u'l-meyyite mine'l-a'mâl* (Beyrut 2008; Dârülbeyzâ 2008).

Diğer Eserleri: *Ḥavle ḥaşâ'işi'l-Ḳur'ân* (Beyrut 1398/1978; Cidde 1401/1981); *Zübdetü'l-İtkân fî 'ulûmi'l-Ḳur'ân* (Kahire 1401/1981; Cidde 1403/1983, 1406/1986; Dîmaşk 1427/2006; Urduca trc. Ebü'l-İrfân Muhammed Enver Megâlvî, Lahor 2005); *el-Kavâ'idü'l-esâsiyye fî 'ulûmi'l-Ḳur'ân* (1998); *ed-Da'vetû'l-ıslâhiyye* (Dîmaşk 1401/1981); *Zikreyât ve münâsebât* (Dîmaşk 1981); *el-Müsteşriķün beyne'l-inşâf ve'l-aşabiyye* (Cidde 1402/1982); *Fî Riḥâbi'l-Beyti'l-ḥarâm* (Cidde 1405/1985, 1412/1992); *e'l-Muḥtâr*

min kelâmi'l-aḥyâr (Kahire 1398/1978); *Şevâriķu'l-envâr min ed'iyeti's-sâdeti'l-aḥyâr* (Hartum 1407/1987; Dârülbeyzâ 2004; Beyrut 2008, 2012, *Fevâ'idü ḳur'eti sûreti Yâsin* ile birlikte; İng. trc. Muhammad Fuad Kamaludin Al-Maliki, *Khulasah syawariqi al-Anwar min Ad'iyah al-Saadah al-Akhyar: Pancaran nur doa dan zikir ah li akhyar*, Kuala Lumpur 2009); *er-Risâletü'l-İslâmiyye: Kemâlühâ ve ḥulûdühâ ve 'âlemiyyetühâ* (Cidde 1411/1991; Halep 2006); *Dürü'u'l-ḳiḳâye bi-aḥzâbi'l-ḥimâye* (Kahire 1414/1994; İng. tercümesiyle birlikte, nşr. Fâtıma bint Tihâmî, Beyrut 2012); *Mevḳifü'l-İslâm mine'd-dirâsâti'l-istişrâkiyye; et-Taḥzîr mine'l-mücâzeze bi't-teḳfir* (Kahire 1425/2004) (eserleri için ayrıca bk. Bilâdî, II, 669-672; Mar'aşlı, *'İḳdü'l-cevher*, II, 2040-2042).

Neşir: İbrâhim b. Ahmed er-Rakkî, *Eḥâsinü'l-meḥâsin* (Mekke 1390/1970; Kahire 1409/1988); Ca'fer b. Hasan el-Berzençî, *Câliyetü'l-keḳr bi-zikri esmâ'i ehli Bedr ve şühedâ'i Uḥud es-sâdeti'l-ğurer* (Surabaya / Endonezya 1401); Muhammed Habîbullah el-Cekenî eş-Şinkitî, *Risâletü'l-Cevâbi'l-muḳni'î'l-muḥarrer fi'r-red 'alâ men taḳâ ve tecebber bida'vâ ennehü 'İsâ ev Mehdi el-Muntazar* (Cidde 1401/1981); Alevî b. Abbas el-Hasenî, *Fetḫu'l-ḳaribi'l-mücib 'alâ Tehzîbi't-Terḳib ve't-terḫib* (Cidde 1403/1983); Mâlik b. Enes, *Muvaţta'ü'l-İmâm Mâlik b. Enes rivâyetü İbni'l-Ḳâsım ve telḫişü'l-Ḳâbisî* (Cidde 1405/1985, 1408/1988; Beyrut 2010); Gâfî b. Muḥtâr Fâil el-Ensârî eş-Şinkitî, *Cevheretü't-tâc 'alâ Tebşireti'l-muḥtâc ilâ bu'ûsi şâhibi'l-mi'râc* (bs. yeri yok, 1990); Alevî b. Abbas el-Mâlikî, *Mecmû'ü fetâvâ ve resâ'i-li'l-İmâm es-Seyyid 'Alevî el-Mâlikî* (Medine 1413/1992); Zeynüddin el-İrâkî, *Elfiyyetü's-sireti'n-nebeviyye* (Cidde 1426/2005, 1435/2014); İbrâhim Şuayb el-Mâlikî el-Mekkî, *Mu'cemü'l-menâsik 'alâ mezhebi'l-İmâm Mâlik* (Dârülbeyzâ 2008); Süleyman b. Yahyâ el-Ehdel, *el-Menhelü'r-revî 'alâ Manzûmeti'l-Mecd el-luḡavî* (bs. yeri ve tarihi yok). Mâlikî'nin Ali el-Kârf ve İbnü'd-Deyba' eş-Şeybânî'nin mevlidlerini de yayımladığı kaydedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Alevî el-Mâlikî, *ez-Zehâ'irü'l-Muḥammediyye*, Kahire 1993; a.m.f., *Mefâhim yecib en tüşâḥḥah*, Kahire 1993; a.m.f., *el-'lâm bi-fetâvâ e'ummeti'l-İslâm fî mevlidi hayri'l-enâm*, Beyrut 1426/2005; M. Ali el-Mağribî, *A'lâmü'l-Ḥicâz fî'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer li'l-hicre*, Cidde 1404/1984, II, 276, 281; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Delilü'l-mü'ellefâti'l-İslâmiyye fî'l-mem-*

leketi'l-Arabiyyeti's-Su'ûdiyye: 1400-1409, Riyad 1413/1993, s. 59, 188, 223, 243, 287, 299, 308, 309, 315, 378, 416, 480; Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Neşrû'r-rejâḥin fi târihi'l-beledi'l-emin*, Mekke 1415/1994, II, 669-672; Muḫyiddin Atıyye v.dğr., *Delilü mü'ellefâti'l-hadîsi's-şerîfi'l-maḫbû'a*, Beyrut 1416/1995, I, 70; II, 532, 535, 539; Abdullah b. Abdurrahman b. Abdürrahîm el-Muallimî, *A'lâmü'l-Mekkiyyün mine'l-ḳarni'l-tâsi' ile'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer el-hicrî*, London 1421/2000, II, 831, 832, 833; Yûsuf el-Mar'aşlı, *Mu'cemü'l-me'âcim ve'l-meşḫehât ve'l-feḫâris ve'l-berâmic ve'l-esbât*, Riyad 1423/2002, III, 207-214; a.m.f., *'İḳdü'l-cevher fi 'ulemâ'i'r-rub'i'l-evvel mine'l-ḳarni'l-ḥâmis 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 2037-2042; Ömer Abdullah Kâmil, *ez-Zehâ'irü'l-Muḥammediyye li'l-Mâlikî beyne'l-mü'eyyidin ve'l-muḫâliḳin*, Kahire 2006; S. Lacroix, *Zemenü's-şahve: el-Ḥarekâtü'l-İslâmiyyetü'l-mu'âşira fi's-Su'ûdiyye* (trc. Abdülhak ez-Zemmûrî v.dğr.), Beyrut 2012, s. 297-298; Ebû Muâz es-Selefi, "el-Cevâbü'l-kâfi li-men se'ele'an Muḫammed b. 'Alevî el-Mâlikî", <http://saaid.net/feraq/sufyah/sh/1.htm> (26.08.2014); Abdülazîz b. Muhammed b. Sıddîk el-Gumârî, "ed-Difâ' 'ani'l-muḫaddis es-Seyyid Muḫammed b. 'Alevî el-Mâlikî", <http://www.monazh.com/portal/showthread.php?t=1734> (26.08.2014).

 AHMET ÖZEL

MÂLİKÎ, Muhammed Ali

(محمد علي المالكي)

Muhammed Alî b. Hüseyin b. İbrâhîm el-Mağribî el-Mâlikî el-Mekkî (1870-1948)

Mekke Mâlikî müftüsü,
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Ramazan 1287'de (Aralık 1870) Mekke'de doğdu. İlimle tanınmış Mağrib asıllı bir aileye mensuptur. Dedesi İbrâhîm Kahire'ye göç etmiş, babası Hüseyin orada doğmuştur. Ezher'de tahsil gören ve 1240'lı (1825) yıllarda Mekke'ye yerleşen babası Mescid-i Harâm'da imam-hatiplik, müderrislik yapmış, Mâlikî müftülüğünü üstlenmiştir. Muhammed Ali beş yaşında iken babası vefat edince Mâlikî müftüsü ağabeyi Muhammed b. Hüseyin'in himayesinde yetişti. İlk eğitiminin ardından ağabeyinin de bir süre sonra vefat etmesi üzerine (1310/1892-93) öğrenimiyle yine Mâlikî müftüsü olan diğer ağabeyi Muhammed Âbid ilgilenmeye başladı. Ondan Arap dili ve dinî ilimler, Mâlikî fikhî, usul, Seyyid Ebû Bekir b. Muhammed Şettâ el-Bekrî'den Şâfiî fikhî, Muhammed Abdülhak İlahâbâdî'den tefsir, Muhammed Ebû'l-Hudayr b. İbrâhîm ed-Dimyâtî'den hadis, Abdülkuddûs en-Nablusî'den hadis ve Hanbelî fikhî okudu. Bu hocaları dışında Ali b. Zâhir el-Vetrî, Abdücelîl Berrâde, Ebû Şuayb ed-Dükkâfî, Muhammed Abdülbâki el-Leknevî, Mu-

Muhammed
Ali el-Mâlikî

hammed Abdülhay el-Kettânî gibi âlimlerden icâzet aldı. Dört mezhebin fıkına olan vukufu yanında Arap dili ve edebiyatı alanındaki geniş bilgisinden dolayı "asrın Sibeveyhisi" ve "zamanın Sekkâkisi" diye anıldı. Mescid-i Harâm'da ve müdürlüğü ile tadrîs heyeti başkanlığını yaptığı Dârü'l-ülûmî'd-dîniyye'de ders verdi, birçok talebe yetiştirdi. Bunlar arasında Muhammed Yâsîn el-Fâdânî, Muhammed Tâhir ed-Debbâğ, Hasan b. Muhammed el-Meşât, Alevî b. Abbas el-Mâlikî, Sâlih b. Muhammed el-Kelantânî, Muhammed İbrâhim el-Huttenî, Muhammed Mustafa b. Abdülkâdir eş-Şinkitî, İbrâhim el-Fetânî, Ömer Abdülcebbâr, Ebû Bekir b. Ahmed b. Hüseyin el-Habeşî, Zekeriyâ b. Abdullah Bilâ anılır. Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî ondan mükâtebe yoluyla umumi icâzet aldığı gibi hacca gittiği sırada kendisinden doğrudan hadis de okudu. Mâlikî'den hac esnasında icâzet alanlardan biri de meşhur Şii âlimi ve biyografî yazarı Âgâ Büzürg-i Tahrânî'dir.

Âgâbeyi Muhammed Âbid zamanında 1897'de fetva vermeye başlayan Mâlikî onun 1923'te vefatından sonra Mâlikî müftülüğü makamına getirildi. Osmanlı döneminde Meclis-i Temyiz üyeliği, Meclis-i Ta'zirât başkanlığı, Hâşimîler devrinde Maarif müdürlüğü vekâleti, Meclis-i Şüyûh ve Meclis-i Şûra'l-hilâfe üyelikleri, el-Medresetü'l-Hayriyye müdürlüğü, Suudiler zamanında Meclis-i Tedkîkât üyeliği, Kadılar Başkanlığı Heyeti'nde üyelik gibi görevlere tayin edildi. Mekke'de muallim ve müderrislerin reisliğini yaptı. 1924'te bir buçuk yıl kadar kaldığı Endonezya ve Sumatra'ya seyahat etti. 1926'da tekrar çıktığı, altı ay kadar süren Endonezya seyahati esnasında Malaya'ya uğradı ve Sultan İskender Şah b. İbrâhim tarafından saygıyla karşılandı. Sultan ona, "burnita" denilen başlığı giymenin ve müslüman bir kadının gayri müslimle evlenmesinin câiz olduğuna dair Kahire'de çıkan *Mecelletü's-şübbâni'l-müslimîn* dergisindeki bir makaleyi gös-

terdi. Bunun üzerine adı geçen başlığı ve diğer gayri müslim kıyafetlerini giymenin, müslüman bir kadının gayri müslim erkekle evlenmesinin haram olduğuna dair bir risâle kaleme aldı. 28 Şâban 1367 (6 Temmuz 1948) tarihinde yaz mevsimini geçirmek için bulunduğu Tâif'te vefat etti ve Abdullah b. Abbas'ın kabrinin yakınındaki mezarlıkta defnedildi. Talebelerinden Habeşî ve Bilâ'dan başka Zirikî, Mar'aşî, Âlü Kemâl gibi müellifler vefat yılını 1367 olarak verirken Muallimî, Silm, Muhammed Hayr ve Ömer Abdülcebbâr'ın 1368 şeklinde kaydetmesi yanlış olmalıdır. Ömer Abdülcebbâr ve Muallimî'nin Mekke'de vefat ettiğine dair verdiği bilgi de yanlıştır. Mâlikî'nin oğlu Abdüllatif'e kalan ve 1200 kadar değerli eser ihtiva eden kütüphanesi daha sonra kendi telif ettiği eserlerle birlikte Harem-i Şerif Kütüphanesi'ne intikal etmiş olup kütüphanenin birkaç önemli koleksiyonundan biridir. Mâlikî'nin talebesi Muhammed Yâsîn el-Fâdânî, *el-Meslekü'l-celî fi esânidi Fazîleti's-Şeyh Muhammed 'Alî (el-Meslekü'l-celî fi esânidi Muhammed 'Alî b. Hüseyin b. İbrâhim el-Mâlikî el-Mekki*, Beyrut 1405, 1408; Fâdânî, *Esânid ve icâzât ve müselselâtü'l-Fâdânî* içinde, Beyrut 1429/2008, s. 5-143) adıyla bir eser yazmıştır.

Eserleri. Fıkah: *Takrîrât 'alâ Şerhi'l-Maḥallî li-Cem'î'l-cevâmî' fi usûli'l-fıkh* (Kahire 1316, Hasan el-Attâr tarafından Celâleddin el-Mahallî'nin *Cem'u'l-cevâmî'* şerhine yazılan hâşiye ve Abdurrahman eş-Şirbînî'nin takrirî ile birlikte); *Envârü's-şurûk fi aḥkâmî's-şandûk eyi'l-hâkî bi'l-aşvât (eş-şandûku'l-fünûgrâf)* (fonografa kaydedilen müziği dinlemenin veya Kur'an'ı fonografa kaydedip dinlemenin câiz olduğunu kabul eden Muhammed Abdülkâdir el-Ehdel'in görüşüne reddiye olarak kaleme alınmıştır, Cidde 1329); *Red'u'l-cehele ve ehli'l-ğurre fi'ttibâ'i men yeruddü'l-muḥallaḳate selâşen fi merretin* (Mekke 1330); *Şemsü'l-işrâk fi hükmi't-te'âmül bi'l-evrâk*. Kâğıt parayla ilgili bir risâledir (Kahire 1339); *İntişârü'l-i'tişâm bi-mu'temedi külli mezhebin min mezâhibi'l-e'immeti'l-a'lâm* (Cidde 1342); *et-Tenkîh li-hükmi't-telkîh* (Kahire 1342); *Tavzîhu aḥseni mâ yuktefâ ve bihi fi taḥlîli'l-mebtûtetî yuktefâ* (Kahire 1342); *el-Cevâhirü's-seniyye fi tenmîki kelimeti'd-dîni'l-aliyye* (Kahire 1346, müellifin *Fethu'l-makâl fi reddi sünniyeti's-şalât bi'n-ni'âl, Hükümü's-şalât fi't-tayyâre, el-Cem'u'l-uâzîhu'l-minhâc fi hükmi mâ fi'l-'albi min laḥmi'd-decâc* ad

lı eserleriyle birlikte); *Tehzîbü'l-Furûk ve'l-ḳavâ'idü's-seniyye fi'l-esrâri'l-fıkhîyye* (İbnü's-Şât'ın Karâfî'ye ait *el-Furûk* üzerine yazdığı *İdrârü's-şurûk 'alâ envâ'i'l-furûk* adlı şerhin / hâşiyenin ihtisarı, tehzîp ve izahı mahiyetinde bir çalışma olup bir mukaddime ile çeşitli kaedeler arasındaki farklılıkların ele alındığı 548 "fark"tan meydana gelmektedir, Karâfî ve İbnü's-Şât'ın eserleriyle birlikte, I-IV, Kahire 1347; Beyrut 1974, 1418/1998); *İzhârü'l-ḥaḳki'l-mübîn bi-te'yîdi icmâ'i'l-e'immeti'l-erba'a 'alâ taḥrîmi messi ve ḥamli'l-Ḳur'âni li-ğayri'l-muḥaḥherîn* (Mekke 1352; nşr. Bessâm b. Süleyman b. Ali el-Yûsuf el-Mâlikî, Riyad 1425/2004); *Tahzîrü'l-müslimîn min lebsi'l-berânî ve zeyyi'l-kâfirîn ve taḥrîmi zevâci'l-müslimeti bi'l-kâfir* (Kahire 1357); *İnâretü'd-düca şerhu Muhammed 'Alî b. Hüseyin 'alâ Tenvîri'l-ḥicâ nazmi Sefîneti'n-necâ* (Sâlim b. Semîr el-Hadramî'nin *Sefînetü'n-necâ fi usûli'd-dîn ve'l-fıkh* adlı Şâfiî ilmihalinin Ahmed b. Siddîk el-Câvî el-Fâservânî tarafından nazma çekilen şekli üzerine yazılmıştır, Kahire 1959, müellifin *Bülüğü'l-ümniyye bi-fetâve'n-nevâzili'l-âşriyye* ve *el-Lüm'a fi beyâni mâ hüve'r-râciḥ fi evveli vakti'l-cumu'a* adlı eserleriyle birlikte); *İzâḥu'l-menâsik 'alâ mezhebi imâmi'l-e'imme Mâlik* (Kahire 1372); *Takrîrât 'alâ 'Umdeti's-sâlik ve 'uddeti'n-nâsik* (İbnü'n-Nakîb el-Mısrî'nin Şâfiî fıkına dair eseri üzerine yazılmıştır, I-II, Kahire 1374-1377, Ömer Berekât b. Muhammed el-Bikâî'nin *Feyzü'l-ilâhi'l-mâlik fi ḥallî elfâzi 'Umdeti's-sâlik* ile birlikte); *Ḍavâbiḥü'l-fetvâ: Men yecüzü lehü en yüftiyye ve men lâ yecüzü lehü en yüftiyye* (müellifin *Tehzîbü'l-Furûk ve'l-ḳavâ'idü's-seniyye* adlı eserinde yer alan yetmiş sekizinci "fark"ın ayrı neşridir, nşr. Mecdî Abdülganî, İskenderiye 1418); *el-Hedyü't-tâm fi mevâridi'l-mevlidi'n-nebevî ve mâ ü'tide fihi mine'l-ḳiyâm* (nşr. Muhammed b. Alevî el-Mâlikî, Beyrut 1426/2005, *el-İlâm bi-fetâvâ e'immeti'l-İslâm ḥavle mevlidi 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm* adıyla ve Yûsuf Hâşim er-Rifâî, Şemseddin eş-Şâmî ve Abdülazîz b. Bâz'ın risâleleriyle birlikte); *Hâşiye 'alâ Kitâbi't-Telaḫḫuf şerhu't-Ta'arruf fi 'ilmi'l-uşûl* (İbn Hacer el-Heytemî'nin *et-Ta'arruf fi'l-aşleyn ve't-taḫavvuf* adlı eserine İbn Allân'ın yazdığı *et-Telaḫḫuf fi'l-vüşûl ile't-Ta'arruf* adlı şerhin hâşiyesidir; bir mukaddime, yedi bab ve bir hâtimeden oluşan asıl metnin ilk beş bölümü usûl-i fıkıhla, altıncı bölüm akaid, yedinci bölüm ve hâtime tasavvuf-

la ilgilidir); *el-Mes'ebetü'l-mühimme fi beyâni mâ hüve'l-hağ ve ş-şavâb min mütenâveli "sebilillâh" min meşâri-fi'z-zekât* (Kahire, ts., Matbaatü'l-Mütevekkil).

Mâlikî'nin Mekke Kütüphanesi'nde (Mektebetü Mekkete'l-mükerrreme) yazma halde bulunan fıkha dair diğer bazı eserleri de şunlardır: *Şerhu Kavânini İbn Cüzey* (I-II, Fıkhu Mâlikî, nr. 34-35); *Bülûğu'l-me'mûl min Ğâyeti'l-vuşûl şerhu Lübbi'l-uşûl* (Şâfiî âlimi Zekeriyâ el-Ensârî'nin kendi eseri *Lübbü'l-uşûl'e Ğâyetü'l-vuşûl* adıyla yazdığı şerhin hâşiyesidir, Tasavvuf, nr. 134); *Tenbihü'z-zekî ve ikâzû'l-ğabî* (üç talâkla boşanmış kadının tekrar ilk eşine dönebilmesi için bir çocukla nikâhlanmasının câiz olmadığına dairdir, Fetâvâ, nr. 57); *Tevâlî'ü'l-hüdâ ve'l-faşl bi-tahzîri'l-müslimîn 'ani'l-i'lâm li-vakti's-şalât bi-darbi'n-nâkûs ve't-tabl* (Fetâvâ, nr. 53); *Mecmû'atü fevâ'id ve nuķûl* (I-II, Mecâmî', nr. 52); *Menhelü'l-is'âf fi beyâni vücûbi'l-'amel bi-haberit'teleğraf* (Fetâvâ, nr. 54); *Neylû'l-ümmiyye 'alâ Muqaddime-ti'l-'İzziyye* (Fıkhu Mâlikî, nr. 22); *Havâşî 'ale'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fi'l-furû'î'l-fıkhiyye li's-Süyûfî*.

Arap Dili ve Edebiyatı: *Tedribü't-ful-lâb fi kavâ'idü'l-i'râb* (I-II, Kahire 1331; nşr. Süleyman İbrâhim Belkîmî, Kahire 2006); *el-Havâşî'n-naķıyye 'alâ Kitâbi'l-Belâğa li-nuķbeti'l-efâzili'l-Ezheriyye* (Ezher ulemâsından Muhammed Tamûm ve arkadaşlarının hazırladığı eser üzerine kaleme alınmıştır, Kahire 1337; nşr. İlyâs Kablân, Beyrut 2012); *Ferâ'idü'n-naķvi'l-vesîme Şerhu'd-Dürreti'l-yetîme* (Saïd b. Sa'd el-Hadramî'nin nahve dair manzum eserinin şerhidir, Kahire 1346; nşr. Mahmûd Nassâr, Beyrut 2008, Mekkûdî'nin *el-Ācurrûmiyye* şerhiyle birlikte); *Taķrîrât 'alâ Şerhi'l-Hudârî 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* (I-II, Kahire 1372, İbn Akil tarafından *el-Elfiyye*'ye yazılan şerh üzerine Muhammed b. Mustafa el-Hudârî'nin hâşiyesiyle birlikte); *Şerhu Müşel-leşâti Kuţrub* (Mekke 1387, Fethî el-Hûlî, *Ķutûfluğaviyye* adlı kitabı içinde, s. 152-165). Müellifin Mekke Kütüphanesi'nde kayıtlı kitapları da şunlardır: *Hâşîye 'alâ şerhi'd-Demenhûri 'ale's-Süllem fi'l-manķık* (Ulûm Arabiyye, nr. 140), *es-Sevânihu'l-fâķire fi 'ilmi'l-munâzara* (Fıkhu Mâlikî, nr. 46), *Tuķfetü'l-ķullân hâşiyetü Tehzîbi'l-beyân* (Ulûm Arabiyye, nr. 140), *Hediyyetü'l-mennân ilâ Tehzîbi'l-beyân* (Ulûm Arabiyye, nr. 140), *el-Fütûķâtü'l-Mekkiyye fi'l-ķa-*

vâ'di'n-naķviyye (Ulûm Arabiyye, nr. 156), *Risâle fi'l-ķayl* (Edeb, nr. 40).

Diğer Eserleri: *es-Sevânihu'l-câzime fi't-te'ârifi'l-lâzime* (Mekke 1322), *el-Hüccetü'l-marziyye fi'n-naşîha ve reddü ba'zi şübehi's-Şi'ati'l-Haşebiyye* (Kahire 1341, *eş-Şârimü'l-mübîd li-münkiri ķikmeti't-taķlîd* ile birlikte), *Menhecü'l-fevzi's-şahîķ bi-beyâni sebîli't-tevbeti'n-naşûh* (Kahire 1950), *el-Ķavâtî'ü'l-burhâniyye fi beyâni ifki Ğulâm Ahmed ve etbâ'ihî'l-Ķâdiyâniyye*. Mekke Kütüphanesi'nde kayıtlı kitapları da şunlardır: *el-Maķāşidü'l-bâsiķa li-beyâni tenevvu'î'l-'âlem ilâ mülk ve melekût ve vâsiķa* (Tasavvuf, nr. 129), *Ṭavâlî'ü'l-esrâri'l-'Atâ'iyye* (Tasavvuf, nr. 129, 130), *'Aynü'l-ķaķiķa fi beyâni'l-maķşûd bi't-ķarîķa* (Tasavvuf, nr. 131), *Menâhilür-riyâse ve'l-ķiyâse fi beyâni mevâridi 'azbi'l-firâse* (Tasavvuf, nr. 135), *Mefâtîhu kenzi'l-mühimmât li-fetķi ebvâbi'l-meķâlibi'l-mürtecât* (Tasavvuf, nr. 136), *Keşfü'l-lebs bi-beyâni ķikmeti binâ'i'l-İslâm 'alâ ķams* (Tevhid, nr. 74), *Risâle fi ķükmi rivâyeti's-sünne bi'l-ma'nâ* (Hadis, nr. 116), *Tekmiletü'l-'avâ'id ve tetmîmi'l-fevâ'id* (Tevhid, nr. 72). Mâlikî ayrıca, babasının ve Muhammed Sâlih er-Reis ez-Zübeyrî'nin fetvalarını ihtiva eden *Ķurretü'l-'ayn bi-fetâvâ 'ulemâ'i'l-Ħaremeyn* adlı eseri tahkik etmiştir (kenarında Muhammed b. Süleyman el-Kürdî'nin *el-Fevâ'idü'l-Medeniyye* ve *el-Fetâva'l-Kürdiyye*'si ile birlikte, Kahire 1356/1937; Diyarbakır, ts.) (eserlerinin bir listesi için bk. Ömer Abdülcebbâr, s. 263; Ebû Bekir b. Ahmed el-Alevî, s. 272-274; Bîlâ, I, 142-144).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, II, 1682; Ömer Abdülcebbâr, *Siyer ve terâcimü ba'zi 'ulemâ'inâ fi'l-ķarni'r-râbi' 'aşer li'l-hicre*, Cidde 1403/1982, s. 260-265; Muhammed Yâsin el-Fâdânî, *el-Meslekü'l-celi fi esânidi Muķammed 'Ali b. Hüseyin b. İbrâhim el-Mâlikî el-Mekkî*, Beyrut 1408; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 305-306; Ahmed Saïd b. Silm, *Mevsû'atü'l-üdebâ' ve'l-ķüttâbi's-Su'üdiyyin ķilâle sittine 'âm: 1350-1410*, Medine 1413/1992, III, 152-154; *Fihrisü maķtûâtü Mektebi Mekkete'l-mükerrreme* (haz. Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman v.dğr.), Riyad 1418/1997, bk. İndeks; Ebû Bekir b. Ahmed el-Habeşî el-Alevî, *ed-Delîlü'l-müşir*, Mekke 1418/1997, s. 271-277; Abdullah b. Abdurrahman b. Abdurrahîm el-Muallimî, *A'lâmü'l-Mekkiyyin mine'l-ķarni't-tâsi' ile'l-ķarni'r-râbi' 'aşer el-hicri*, London 1421/2000, II, 834-837; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mü'ellifine'l-mu'âşirin: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, II, 667-668; Muhammed b. Alevî b. Abbas el-Mâlikî, *Fihristü's-şüyûh ve'l-esânid*, [baskı yeri yok] 1423/2003, s. 32-39; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, *'İķdü'l-cevher fi 'ulemâ'i'r-rub'i'l-evvel mine'l-ķarni'l-*

ķâmis 'aşer, Beyrut 1427/2006, II, 1368-1370; Zekeriyâ b. Abdullah Bîlâ, *el-Cevâhirü'l-ķisân fi terâcimi'l-fużalâ' ve'l-a'yân min esâtîze ve ķul-lân* (nşr. Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman – M. İbrâhim Ahmed Ali), Riyad 1427/2006, I, 34, 139-144, 164-165, 216, 479, 480, 495, 702, ayrıca bk. İndeks; Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî, *el-Baķrû'l-'amiķ fi merviyyâti İbni's-Siddîķ*, Kahire 2007, s. 281-284; Muhammed b. Hüseyin el-Hüseynî el-Celâli, *Ğâyetü'l-emâni fi ķayâti's-Şeyh el-Ṭahrâni: 1293-1389 hicri ķameri*, Tahran 1388 hş., s. 47, 59; Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman, *Mektebetü Mekkete'l-mükerrreme ķadîmen ve ķadîsen*, Riyad 1433/2012, s. 169-172; Süleyman b. Sâlih Âlû Kemâl, "Ba'zu 'ulemâ'i Mekkete'l-mükerrreme ve 'alâķâtühüm bi'l-ķareketi'l-'ilmiyye fi't-Ṭâ'if ķilâle'l-ķarneyni's-şâliş 'aşer ve'r-râbi' 'aşer el-hicriyyeyn", *ed-Dâre*, XXXI/4, Riyad 1426/2005, s. 116-118.

▲ AHMET ÖZEL

MÂMÎ, Şeyh Muhammed

(الشيخ محمد المامي)

Ebû Abdillâh Muhammed el-Mâmî
b. el-Buhârî b. Habîbillâh
b. Bârekellâh el-Bârekellî el-Ya'ķubi
eş-Şemşevî eş-Şinkitî
(ö. 1282/1865)

Moritanyalı Mâlikî fakihî.

1206 (1791) yılında Moritanya'nın kuzey kesiminde bulunan Tîris'e bağlı Âriş A'mer denilen yerde doğdu. Nesebi sahâbeden Abdullah b. Ca'fer et-Tayyâr'a ulaştırılır. Benî Ya'ķub kabilesinin Ehlü Bârekellâh kolu adını büyük dedesi Bârekellâh'tan almıştır. Mâmî, Kur'an'ı ezberledikten sonra Şinkit'in çeşitli yerlerini gezdi; önce Terârze bölgesine gidip kısa bir süre tahsil gördü. Ardından Senegal nehri kenarındaki Futa Toro bölgesine gitti, oradan Senegal'e geçerek yöredeki hükümdarlarla görüştü, kitap topladı. Ardından Tîris'e dönüp medrese-zâviyesini kurdu ve kısa sürede adını duyurdu. Bu yolculuktan sonra Futa bölgesi emirlerinden meşhur mücahid Mâmî (Elmâmî: İmam) Abdülkâdir el-Fütî'ye (ö. 1224/1809) nisbetle "Mâmî" diye anıldı. Kaynaklarda medresede düzenli bir eğitim görüp görmediğinden ve hocalarından söz edilmez. Muhtemelen seyahatleri esnasında karşılaştığı âlimlerden faydalanmakla yetindi. Bunların arasında Evfâ eş-Şümşevî, Ahmedü b. Süleyman ed-Deymânî, Sîdî Muhtâr b. Muhammed el-Küntî es-Sađir, Muhammezzün Fâl b. Metâlî, Mahand Bâbeh ed-Deymânî, İbn Tuveyrülçenne el-Hâcî, Muhammed Fâzıl el-Kalkamî sayılabilir. Şeyh Mâmî hayatının büyük bir kısmını çorak Tîris bölgesinin geçirdi, günümüzde bir ziyaretgâh olan mezarı da burada Eyy denilen